

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TAYYORLOV GURUHI YOSHIDAGI BOLALARNI MANTIQIY FIKRLASHGA O'RGATISH BO'YICHA METODIK ISHLAR MAZMUNI.

Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi

Qo'qon universiteti Ta'lim kafedra o'qituvchisi

Abdusalimova Maftunaxon Abdulhamidjon qizi

Qo'qon universiteti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 1.23-guruh talabasi

***Annotatsiya.** Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tayyorlov guruhi yoshidagi bolalarni mantiqiy fikrlashga o'rgatish bo'yicha metodik ishlar mazmuni, tayyorlov guruhi yoshidagi bolalarni mantiqiy fikrlashga o'rgatish usullari haqida so'z yuritiladi.*

***Kalit so'zlar:** tayyorlov guruhi, mantiqiy fikrlash, metodik ishlar, tarbiyachi, rivojlantirish, o'yin metodikasi, visual vositalar, tadqiqot metodikasi, munozara va suhbat metodikasi, tashqi faoliyat va kuzatish metodikasi.*

Maktabgacha ta'limning rivojlanishi, uning ahamiyati va zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni kundan-kunga ortib bormoqda. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ta'lim faqatgina bilim olish jarayoni emas, balki ularda tafakkur, mantiqiy fikrlash va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan eng muhim bosqichdir. Bu yoshdagi bolalarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlari, o'z navbatida, ular kelajakda muvaffaqiyatli o'qish va turli xil murakkab vazifalarni bajarishlari uchun zarur bo'lgan asosiy vositalar hisoblanadi.

Mantiqiy fikrlash, bolalarning olamni tushunish, tahlil qilish va qarorlar qabul qilish qobiliyatini shakllantiradi. Maktabgacha ta'lim tizimida bolalar uchun turli xil o'yinlar, mashqlar, topshiriqlar va faoliyatlar orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish ularga nafaqat bilim, balki muammolarni hal etish, kreativ yondashuv va analiz qilish ko'nikmalarini ham taqdim etadi.

Shveysariyalik psixolog **Jean Piaget** –bolalarning mantiqiy fikrlash jarayonlari bo'yicha tadqiqotlar olib borar ekan, “Bolalar o'z dunyosini qurishda hech narsani o'zgartirmaydilar, ular faqat boshqacha va boshqacha qilib fikrlaydilar,” “Fikrlar va

tushunchalar bolalar tomonidan o'z tajribalariga asoslanib rivojlanadi, va bu jarayonning har bir bosqichi o'ziga xos xususiyatlarga ega,"-deb ta'kidlaydi. U o'zining kognitiv rivojlanish nazariyasida bolalarning fikrlashning turli xil: sensorimotor, preoperatsion, konkret operatsion, va formal operatsion bosqichlarini o'rgangan.

Amerikalik psixolog va pedagog **Jerome Bruner** –mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda o'qitish metodikalarining muhimligini ta'kidladi. Bruner o'zining o'quv jarayoni va bolalar fikrlashiga oid tushunchalarini ishlab chiqqan, ayniqsa, o'qitishda strukturaviy yondoshuvni ilgari surgan. **Jerome Bruner** "O'qitishning maqsadi nafaqat bilim berish, balki bolalarga o'rganish jarayonini o'rgatishdir," "O'qituvchilar o'quvchilarga tushuncha va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda yordam berishlari kerak. Fikrlarni tashkil etish va ularga mantiqiy bog'lanishlarni topish jarayoni - bu o'qishning markaziy elementidir,"-deb ta'kidlaydi.

Amerikaning mashhur psixologi va pedagogi **David Elkind** –bolalarning aqliy rivojlanishini va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan ishlari bilan tanilgan. Uning ishlarida o'qituvchilar va ota-onalarga bolalarning rivojlanish bosqichlarini tushunish va ularni mos ravishda o'rgatish bo'yicha maslahatlar mavjud. **David Elkind** mantiqiy bolalarning fikrlashi haqida so'z yuritarkan, "Bolalar o'zlarini va atrofdagi dunyoni tushunishda alohida bosqichlardan o'tadilar. Ular har bir bosqichda yangi imkoniyatlarga ega bo'lib, fikrlashning yangi usullarini o'zlashtiradilar," "Yosh bolalarning aqliy rivojlanishi va mantiqiy fikrlashini mustahkamlashda ularga muammo yechish vazifalarini berish va ular uchun mos vositalarni taqdim etish juda muhimdir,"-degan fikrlarni aytadi.

Bugungi kunda tayyorlov guruhidagi bolalarni mantiqiy fikrlashga o'rgatish, pedagogik amaliyotda o'ziga xos metodik yondashuvlarni talab qiladi. Bunda o'qituvchilarning bilim va ko'nikmalari, o'yin va faoliyat shakllari, bolalar bilan muloqotning sifatini ta'minlash kabi jihatlar alohida ahamiyatga ega. Ushbu metodik ishning asosiy maqsadi – bolalarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish, ularni analitik tafakkur, sabab-oqibatni aniqlash, muammolarni hal etish va ijodiy yondashuvlarni o'zlashtirishga o'rgatishdir.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tayyorlov guruhidagi bolalar mantiqiy fikrlashga qanday o'rgatilishi, metodik yondashuvlar, amaliyotda qo'llaniladigan usullar va mashqlarni tahlil qilib, bolalarni mantiqiy fikrlashga o'rgatishda amaliy qo'llashimiz mumkin. Bu ish bolalarning tafakkurini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarni mantiqiy fikrlashga o'rgatishning asosiy maqsadi – ularda analitik tafakkur, tahlil qilish, sabab-oqibatni aniqlash, ijodiy yondashuv va muammolarni hal etish ko'nikmalarini shakllantirishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun ta'lim tizimida samarali metodikalar va yondashuvlar ishlab chiqilgan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tayyorlov guruhidagi bolalarni mantiqiy fikrlashga o'rgatishda qo'llaniladigan asosiy metodikalar quyidagilardir:

1. O'yin metodikasi.

O'yin metodikasi maktabgacha ta'lim jarayonida eng samarali va tabiiy yondashuv hisoblanadi. Bolalar o'yin orqali dunyoni o'rganadi, yangi bilimlarni o'zlashtiradi va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'yinlar bolalarga qiziqarli va interaktiv ta'lim muhitini yaratadi, shu bilan birga ularning muammolarni hal qilish, mantiqiy tahlil qilish va qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

O'yinlar, masalan, "Kim oshdi savdosi", "Topshiriqni bajarish", "Mantiqiy zanjirlarni qurish" kabi faoliyatlar orqali bolalarga mantiqiy fikrlashni o'rgatish mumkin. Bu turdagi o'yinlar bolalarga turli xil vaziyatlarni tahlil qilish, sabab-oqibatni aniqlash, xatoliklarni topish va to'g'ri qarorlar qabul qilishni o'rgatadi.

2. Masalalar va topishmoqlar.

Masalalar va topishmoqlar bolalar uchun mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalalar va topishmoqlar bolalarga tahlil qilish, vaqti-vaqti bilan natijaga erishish yo'lidagi xatoliklarni tuzatish va to'g'ri javobni topish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Masalan, "Bir qutida 10 olma bor, undan 3 ta olma olib chiqildi, nechta olma qoldi?" kabi masalalar bolalarga oddiy matematik mantiqni o'rgatadi. Topishmoqlar esa bolalar

fikrlashini rivojlantirish uchun ko‘proq ijodiy yondashuvni talab qiladi, chunki ular odatda bolalardan yangi fikrlash usullarini talab qiladi.

3. Vizual vositalar: rasmlar, diagrammalar, karta o‘yinlari.

Bolalarga mantiqiy fikrlashni o‘rgatishda vizual vositalar, ya’ni rasmlar, diagrammalar, sxemalar va karta o‘yinlari katta ahamiyatga ega. Vizual materiallar bolalarning mantiqiy tafakkurini faollashtiradi, chunki ular bolalarga har qanday vaziyatni yoki muammoni tasavvur qilish va tahlil qilish imkoniyatini beradi.

Masalan, rangli diagrammalar yordamida bolalarga turli xil muammolarni vizual tarzda ko‘rsatish, ularni turli qismlarga ajratish va keyin esa barcha qismlarni birlashtirib, yakuniy natijaga erishishni o‘rgatish mumkin. Karta o‘yinlari va boshqa vizual mashqlar bolalarning e’tiborini jamlash, ularni bir-biriga bog‘lab fikrlashga o‘rgatadi.

4. Tadqiqot metodikasi.

Tadqiqot metodikasi bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda juda muhim ahamiyatga ega. Bu metodika bolalarni o‘zlarining kichik tadqiqotlarini o‘tkazishga rag‘batlantiradi, ularda eksperimentlar qilish, natijalarni kuzatish va tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Masalan, bolalarga turli tabiiy obyektlarni (yarim ochilgan gul, suv, havo) kuzatishga, ularning xususiyatlarini o‘rganishga va o‘z kuzatishlari asosida taxminlar qilishga rag‘batlantirish mumkin. Bu yondashuv bolalarga yangi ma’lumotlarni o‘zlashtirish va ularga mantiqiy tahlil qilishni o‘rgatadi.

5. Munozara va suhbat metodikasi.

Munozara va suhbat metodikasi bolalarga mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita sifatida ishlatiladi. Bu metodika bolalar o‘z fikrlarini ifoda etish, boshqa bolalarning fikrlarini eshitish va tahlil qilish, to‘g‘ri va aniq javoblar berish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Misol uchun, bolalar bilan “Nega yerda daraxtlar o‘sadi?”, “Nechta oy bor?” kabi savollarni muhokama qilish, ularning fikrlarini tahlil qilish va ularni to‘g‘ri mantiqiy xulosa chiqarishga o‘rgatish mumkin.

6. Tashqi faoliyat va kuzatish metodikasi.

Bolalarga mantiqiy fikrlashni o'rgatishda tashqi faoliyat va kuzatish metodikasi ham muhim rol o'ynaydi. Bu metodikada bolalarga turli xil obyektlarni o'rganish, ularni tahlil qilish, natijalarni solishtirish va kuzatish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan faoliyatlar amalga oshiriladi. Masalan, bog'da yoki tabiatda bolalar bilan o'rganish va kuzatish mashg'ulotlari o'tkazilib, ularga atrof-muhitdagi o'zgarishlarni tahlil qilish va sabablari haqida fikr yuritish imkoniyati beriladi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, maktabgacha ta'lim tizimida bolalarni mantiqiy fikrlashga o'rgatish uchun yuqoridagi metodikalar o'rtasida integratsiya qilingan yondashuvni qo'llash zarur. O'yinlar, masalalar, tadqiqotlar, vizual vositalar va suhbatlar orqali bolalar nafaqat mantiqiy fikrlashni o'rganadilar, balki ular mustaqil fikr yuritish va ijodiy yondashuvni o'zlashtiradilar. Ushbu metodikalar bolalarning tafakkurini kengaytirish, ularda tanqidiy fikrlash va qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Maktabgacha ta'limda bolalarni mantiqiy fikrlashga o'rgatish, ularning aqliy rivojlanishi va kognitiv qobiliyatlarini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Tayyorgarlik guruhidagi bolalar, ya'ni 6-7 yoshdagi bolalar, fikrlashning boshlang'ich bosqichlarini o'zlashtirayotgan davrda bo'lib, ularga mantiqiy fikrlashni o'rgatish, kelajakdagi ta'lim jarayonlari uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Metodik ishlar mazmuni bolalarning aqliy faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan turli faoliyatlarni o'z ichiga oladi. Bu faoliyatlar o'yinlar, masalalar yechish, kuzatish va tajriba o'tkazish orqali amalga oshiriladi. Tarbiyachi bolalar uchun aqliy mashqlarni, mantiqiy o'yinlarni va turli interaktiv metodlarni ishlab chiqib, ularga muammo hal qilish, sabr-toqat va ongli qaror qabul qilish ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi.

Metodik ishlarda shuningdek, bolalarga qarorlar qabul qilishda mustaqillik, xatolarni tan olish va ulardan o'rganish, o'z fikrlarini mantiqiy izohlashni o'rganish kabi ko'nikmalarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Bu jarayonda Vygotskiy, Piaget, Bruner va Elkind kabi olimlarning fikrlaridan foydalanish, bolalar o'rtasida ijtimoiy va mantiqiy aloqalarni rivojlantirishga katta yordam beradi.

Shu tarzda, metodik ishlar mazmuni bolalarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini kengaytirish, ularni mustahkamlash va rivojlantirishga qaratilgan kompleks va zamonaviy yondoshuvlarni o'z ichiga oladi. Tarbiyachi, bolalarga o'rgatishda kreativ va qiziqarli metodlarni qo'llash orqali, mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda katta muvaffaqiyatlarga erishishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jaloliddinova Maftunakhon "Model of development of professional transversal competences of future educators" International Journal of Pedagogics in Volume 05 Issue 02 February 2025.
2. Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning pedagogik asoslari" Ilmiy maqola. "Science and innovation" International scientific journal. 2022. № 2 ISSN: 2181-3337
3. F.O'rinoва, M.Jaloliddinova Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarini maktabga tayyorlash tamoyillari „Academic excellence on science and Research” Respublika jurnalida, ISSN: 2181-2608
4. R.K. Asqarov "*Pedagogik amaliyotda innovatsion metodlar*" Ilmiy maqola "O'zbekiston pedagogika jurnali" 2015